

ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

Цвєтанська-Політун Катерина – студентка 2 курсу філологічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Науковий керівник – к. пед. н., доц. Єрмоленко Світлана Іванівна

Яскравим представником постмодерну в Україні є Юрій Андрухович. Ця непересічна постать у своїй прозі послуговується широким спектром порівняльних конструкцій. Апатажність постмодерніста створює навколо нього безліч легенд як з літературознавчого, так і мовознавчого боків. Тому *актуальність* обраної теми є незаперечною, особливо на рівні порівняльних конструкцій, які репрезентовані в творчості майстра широко: від літературних (термінологія, загальноживані слова, синонімія тощо) до нелітературної (сленги, жаргони, діалекти, варваризми, вульгаризми, професіональна лексика тощо). Напр.: у реченні «... і все – на Чортоніль, якась крейзуха» [3, с. 28] пропущена порівняльна лексема «*наче (мов, немов, неначе, як)*», яку ми можемо підставити за смислом: і все – на «Чортоніль, *наче* якась крейзуха». Окрім того, використано сленг, взяти з англійського варваризму *крейзуха* – тобто «божевілля». Юрієм Андруховичем згадується відомий англо-американський рок-співак Девід Боуї (1947–2016) у порівнянні «...зачіска, *як* у Девіда Боуї ...» [3, с. 31].

Визначення статусу порівняння залишається відкритим і нині, це питання вивчали мовознавці з різних боків (І. Кучеренко, К. Шульжук, О. Барменкова, Г. Конторчук, А. Сващенко, Л. Мацько, С. Єрмоленко та інші). Якщо покликатись на С. Єрмоленко, то вона стверджувала, що «останнім часом щодо порівняння існує безліч думок серед лінгвістів, які до цього питання підходять із різних наукових методологій, а саме: з'ясування функціонально-семантичної

категорії порівняння, формально-граматичної природи порівняльних конструкцій, структурно-семантичних особливостей порівняльних конструкцій як формантів порівняльних відношень у межах простого і складного речення тощо» [6, с. 61].

Метою нашої статті є дослідження специфіки порівняльних конструкцій у прозі Юрія Андруховича, визначення індивідуальних рис творчості митця.

Синтаксичні засоби мови мають велике значення для мовотворення прози Юрія Андруховича. Він послуговується порівняннями, керуючись не тільки логічними, але й естетико-художніми міркуваннями. Компаративні конструкції моделюють відкритий текстовий простір, стилістично спроможний реалізувати складні думки з усіма емоційними відтінками, асоціативними зв'язками, взаємопов'язаністю явищ дійсності. У структурах із порівняннями відтворюється діалогічність художнього тексту, встановлюється інтелектуальний зв'язок між автором – оповідачем – читачем. Напр.: речення «...і був на їхній могилі великий хрест із вінком з колючого дроту, тому наші всі **як один** потому пішли в партизанку» [3, с. 82] передає діалог сина з уявним дідом, який в 1946 році був відісланий до Сибіру; або в реченні «Він черкнув сірником об подошву на черевиці вбитого – точнісінько, **як американський актор МіккіРурк у фільмі “Серце Ангела”**» [3, с. 85] Юрій Андрухович згадує у порівнянні відомого актора Голлівуду.

Щодо синтаксичної будови порівняльних конструкцій, то функції вставлення можуть виконувати окремі слова, сполучення слів, поширювачі речення, прості речення, складні речення або їхні частини. Пор.: у реченні «... і вона якось так **по-американськи** називається – *Drugs*» [4, с. 13] порівняльна конструкція виражена одним словом *по-американськи*; або в реченні «...він **шість вечорів** поспіль з **ревом** від їжджав у п'ятьмі з-під моїх вікон» [4, с. 10] порівняльна конструкція виражена орудним відмінком з *ревом*; або в реченні «**Це тільки мені одному** з її співучасників, вони можуть помилково здатись іншими, не випадковими і справжніми, **нібице єдино можливе життя**» [4, с. 12] порівняльна конструкція виражена підрядним означальним реченням; або

у реченні «... чи не вона спричинилася до бурхливої космічної реакції, наслідком якої все, ну просто-таки все розкривається та проступає, як візерунок на долоні – лише читай!?» [5, с. 33] підрядна конструкція як візерунок на долоні – це підрядна способу дії.

Порівняння у художньому тексті Юрія Андруховича характеризуються багатоаспектністю використання. Вони дають змогу відтворити дію в різних її проявах: довготривала і короткотривала. Окрім того, порівняльні конструкції репрезентують співвідношення дії з часом (теперішній, минулий чи майбутній час), не порушуючи лінійності розповіді. Напр.: у реченні «*Горілка зробилась абсолют, священною метою, небесною валютою, чашею грааля, алмазами Голконди, золотом світу*» [1, с. 20] Юрій Андрухович використав однорідний ряд з орудного відмінку порівняння, щоб підтвердити думку, про абсолютну владу, тобто постійність п'ятики в Росії.

Внутрішній стан літературного героя Юрій Андрухович передає за допомогою порівняльних конструкцій, які відтворюють суб'єктно-оцінну характеристику як інших персонажів, так і його власну. Характеристичні порівняння доповнюють і актуалізують характеристики персонажів. Інтертекстуальна семантика порівнянь включає художній твір у широкий культурний контекст. Пор.: у реченні «... однак не з якихось там причин поетичних, як, наприклад, *кохання, ностальгія, світова скорбота, зоряна туга, сомнамбулізм тощо...*» [1, с. 20] Юрій Андрухович дає характеристику головному герою роману «Московіада» поету Отто фон Ф. як людині, що нічим корисним не займається на літературних курсах, через порівняльний зворот, який містить однорідний ряд як <...> *кохання, ностальгія, світова зоряна туга, сомнамбулізм*.

Порівняльні конструкції – одиниці експресивного синтаксису. В творчості Юрія Андруховича вони є домінантою індивідуального стилю майстра. За допомогою експресії Юрій Андрухович передає поведінку і внутрішні стратегії персонажа як мовної особистості сучасного світу. Пор.: у реченні «*Адже насправді рукописи горять і кому, якне підпалювачам краще*

знати про це?» [5, с. 34]. Юрій Андрухович актуалізує інформації про обсерваторії в Карпатах, тоді як уреченні «*Таким чином, ми купували сорочку менше, ніж за даньє...*» [5, с. 31] письменник вносить актуальну інформацію в смислову площину.

Порівняльні конструкції вживаються Юрієм Андруховичем з певною стилістичною метою: для вираження емоційно-оцінних зауважень, створення сатирично-іронічного ефекту, діалогізації та інтимізації тексту, акцентування певних слів та художніх деталей, стилізації авторської мови під розмовну, для розвантаження складної реченнєвої структури і забезпечення лаконічності стилю. Пор.: речення «*...побачив не юну мандрюхуз немитим волоссям і червоними, як прапор губами...*» [1, с. 21] містить порівняльний зворот в орудному відмінку і порівняльний зворот із сполучником **як**, цей однорідний ряд порівнянь створює сатирично-іронічний ефект; або в реченні «*Після побачень із нею ти завше ходив розмальований слідами її пристрасті, наче сердега випущений з камери тортур*» [1, с. 58] міститься інтимізація; або стилізацією авторської до розмовної мови представників діаспори є таке порівняння у реченні «*Позаду нього, стоячи на рівних, яко монумент часів клясицизму ...*» [2, с. 47].

Актуалізація компаративних конструкцій засвідчує взаємодію лексичних, морфологічних, синтаксичних засобів. У порівняльній конструкції вживаються синоніми, антоніми, розмовні варіанти до слів в основному реченні, прислівники, частки, вигуки, які створюють експресивність та увиразнюють висловлення. До синтаксичних засобів актуалізації порівняльних конструкцій у художньому тексті Юрія Андруховича належать номінативні, безособові, фразеологізовані, неповні та еліптичні речення (які забезпечують зразки конденсованого синтаксису), конструкції «чужої» мови (які зберігають потрібні інтонації). Розмовного колориту надають порівнянням питальні, окличні речення, риторичні запитання, вставні слова, які створюють «модальну поліфонію». Напр.: риторичне запитання у реченні, де порівняльний зворот виступає підметом: «*А може, прийшло йому **якоб'явління**, частково закодоване*

в гуцульських снах і збунтованих архетипах?» [5, с. 33]; або ще у реченні риторичне запитання, де підрядна способу дії: «Де вони зараз, **як** повівся з ними час?» [3, с. 125]. Так речення «... а Васи Мочалкіну було, власне кажучи, **по цимбалах**, на якому поверсі сходити, адже всюди його приймали **як брата й любили**...» [1, с. 12], взяте з роману Юрія Андруховича «Московіада» поєднує сучасні та народні стійкі словосполучення: фразеологізм *по цимбалах*, який тлумачиться як «все рівно», а також сучасний афоризм *приймали як брата*. В еліптичному реченні з цього ж роману, Юрій Андрухович передав занепокоєння головного персонажа Отто фон Ф. тим, що радянські лазні не зважають на статеві особливості при їх плануванні: «... що жіноча душова влаштована всередині так само, **як і чоловіча**, – **так, ніби** жінки належать до того самого біологічного виду» [1, с. 16]. Народний гумор, через посилення на розмовного характеру афоризми ми можемо прослідкувати у реченні, взятому також з роману «Московіада»: «Вони люблять пити “**на свіжому повітрі**”, себто під пластиковим дахом, під шум дощу і спів п'яних офіцерів» [1, с. 32]. Вставні слова часто трапляються поряд з порівняннями у прозі Юрія Андруховича: «... хай оберігає Вас Бог від таких заплутаних стосунків з бабною, **як** у мене, вибачте, будь ласка» [1, с. 54]. Антонімічну пару утворюють порівняння у реченні *Може, з горя, а може, зрадості* – кому яке діло? [1, с. 144] або антонімами можуть бути слова в самому порівнянні: «*Та ти не відвертайся, не грай вар'ята, **ніби** ти – не ти*» [1, с. 144].

У прозі Юрія Андруховича трапляються й парцелювані речення з порівняннями, напр.: «*Він кайфував би, Марто. **Як усі щирі мазохісти***» [3, с. 61]. Парцеляція починається порівняльною конструкцією, яка акцентує нашу увагу на характеристиці Мартофляка у повісті Юрія Андруховича «Рекреації».

Якщо говорити про мовотворчість Юрія Андруховича в цілому, то потрібно створювати його індивідуальний словник, який би відображав усю палітру мовних засобів, якими письменник послуговується при написанні художнього чи публіцистичного тексту, а також при версифікації.

Але досліджені нами порівняльні конструкції (1012 різних порівнянь) дають змогу стверджувати, що Юрій Андрухович використовує велику кількість як слів сучасної української мови, так власні оказіоналізми: часто не тільки слова, а й фразеологізми або крилаті вислови.

Список використаних джерел

1. Андрухович Ю. Московіада : роман жахів. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 152 с.
2. Андрухович Ю. Перверзія : роман. Львів : ВТНЛ-Класика, 2004. 304 с.
3. Андрухович Ю. Рекреації : роман. Львів : ЛА «ПРАМІДА», 2005. 144 с.
4. Андрухович Ю. Таємниця. Замість роману. Харків : Фоліо, 2007. 478 с.
5. Андрухович Ю. Carpathologia cosmophilica (Спроба фіктивного краєзнавства). *Сучасність*. 1997. № 3. С. 29-34.
6. Єрмоленко С., Іщук Г. Специфіка порівняльних конструкцій у системі сучасної української літературної мови (на матеріалі прози Юрія Андруховича). *Мова. Свідомість. Концепт* : зб. наук. праць. Вип. 8. Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. С. 5961.